

נר לשולחן שבת

ראש השנה

העלון
יצא במהדורה
מקוונת בלבד
המדפיס להלוקה יבורך!

"ובכן תן פחדך", "ובכן תן כבוד לעמך", "ובכן צדיקים יראו וישמחו"
כתב הטור ותיקנו לומר 'ובכן' כלשון המקרא באסתר 'ובכן אבא אל המלך', לפי שעתה הוא יום הדין ואנו באים לפני מלך מלכי המלכים. (תקפ"ב וכתב הכלבו: ג' פעמים 'ובכן' כנגד מלכויות, זכרונות ושופרות)

צריך להבין מה היה קשה לו לטור, וכי מה הבעיה במילה 'ובכן'? בעומק הדברים יש לומר, אסתר המצב שלה היה כך: אם היא תבוא למלך בלי רשות אחת דתה למות. מצד שני, ואם לא תבוא למלך, היא ובית אביה יאבדו. אוי לה אם תלך ואוי לה אם לא תלך. שמעה אסתר לדברי מרדכי ובאה אל המלך, והשתמשה במילה 'ובכן', משתני האפשרויות זו הטובה והנכונה. כמו כן אנו, אנחנו נמצאים בימי הדין. אם נברח מהמשפט אוי ואבוי לנו, ידונו אותנו לחובה - 'הלא המחותרת חתורה לפניך!' הטוב ביותר זה לבוא לפני המלך, מפני שרחמי מרובים, וכפי שאמר דוד 'נפלה נא ביד ה', כי רבים רחמי', וזו כוונת הטור 'ובכן אבוא אל המלך'.
(מפי אחד מגדולי המשגיחים יש"כ להרה"ג ר"ג)

כרחם אב על בנים

במוסקבה התגורר יהודי שהקפיד לתקוע בשופר לבני ביתו בראש השנה. כאשר בנו הסטודנט נאלץ להתגייס לצבא, דאג האב כי לראשונה לא ישמע הבן תקיעות שופר בראש השנה. בירר האב היכן מוצב הבן. נודע לו כי הוא נמצא במחנה צבאי הממוקם בקרבת יער.

האב נסע למקום, לפני החג דאג לעשות עירוב ביער, כדי שיוכל לנוע. נטל עמו שתי ככרות לחם ומעט אוכל. ובילה יומיים של חג ביער. שם בין העצים, תקע בשופר בימי החג! הבן, שלא ידע מי הוא התוקע, שמע היטב את קול השופר, התרכז בשמיעה ויצא ידי חובת מצות שופר!
(להשאיר יהודי" - מהגה"צ רבי יצחק זילבר)

הגאון רבי שמשון דוד פינקוס סיפר: במקום תפילתי, בילדותי בארה"ב, היה נהוג שכל הציבור שר עם החזן את תפילת הש"ץ "הנני העני ממעש". בזמנו ראיתי בכך טעם לפגם, שהרי נאמר שם 'באתי לעמוד ולהתחנן לפניך על עמך ישראל אשר שלחוני'. אבל היום אני אומר שיש בכך טעם נכון. על ידי זה כל אחד ירגיש כחזן, כשליח ציבור המתפלל עבור כלל ישראל, ויחשוב שהקב"ה דן אותו לחוד איך נראתה תפילתו - "החזנות שלו", כולנו חזנים, כך צריכה להראות תפילתו של יהודי, בשביל העולם! כל אחד יכול להעמיד את העולם! (שיחות הרב פינקוס אלול ר"ה)

כתב הגאון רבי אליהו דוד רבינוביץ תאומים, האדר"ת:

בשעה שהייתי דורש ברבים ב"שבת שובה" ו"שבת הגדול" הייתי אומר לפני הדרשה - הנני מוכן ומזומן לקיים מצות עשה של 'הוכח תוכיח'... ויהי רצון שיהיו הדברים מסודרים בפי ונשמעים לעבודתו יתברך, ושלא אכשל בלשוני לפגוע בכבוד איש חלילה, ות"ל שהייתי נזהר בזה בכל אופן היכולת בידי... אחר שהתמנתי לרב, בעת דרשתי ב"שבת שובה" ביקשתי מחילה וסליחה מכל הקהל:

הן למי שפגעתי בכבודו, הן למי שדיברתי עליו לשון הרע, והן למי שנפסד ממנו על ידי, אם שהטרפתי את הכשר, אם שיצא חייב בדיון תורה, ואני מחלתי בפומבי לכל החייבים לי, והתנתי שלא צריכים לבוא ולבקש ממני, כי אני מוחל להם בלב שלם. גם אולי המתינו עלי בדיון ועברתי על "לא תענון". (נפש דוד" ט')

הצדיק המקובל רבי יהודה פתיה, בין הנהגותיו הקפיד מאד על נקיון וסדר בלבשו. באחת השנים, בליל ראש השנה רבי יהודה היה לבוש בגלימה לבנה מבהיקה. בעת הקידוש נשפך היין על גלימתו, כנראה על ידי אחד הסועדים.

עקב החום הכבד שיש בימי הקיץ בעיר בגדד, הסעודה היתה כנהוג על גג ביתם. פתע קפצה חתולה, הפילה את העששית והחשיכה את המקום.

הלכה אשתו להביא את סיר האוכל. עקב החושך הלכה אט אט, פתע באחת המדרגות איבדה את שיווי משקלה, החליקה והסיר עם האוכל נפל מידה ונשפך על הרצפה. הרבנית פרצה בבכי מר, מה יהיה - גלימתו של בעלי הצדיק התלכלכה, האוכל נשפך והחושך מסביב, זה לא חג... סימן לא טוב לכל השנה...

אמר רבי יהודה לאשתו: 'אלו מעשיו של השטן שמנסה להפריע לנו ולהעמידנו בנסיון בליל ראש השנה. הכל לטובה. אסור לנו להכניס עצבות וכעס ביום הקדוש הזה. אנחנו לא ניתן לו להצליח!' כך הרגיע אותה.

סייע רבי יהודה לרעייתו לסדר את השולחן מחדש, ואת שאריות התבשיל הניחו בצלחות, והתיישבו לסעוד בשמחה.

לימים סיפר רבי יהודה כי באותה שנה היו לו הרבה שמחות ברוחניות וגשמיות, מה שלא היה לו בשנים אחרות!

(אי"ש מבית לחם יהודה")

יטוב לאכול בלילות הללו כל מיני מתיקה.

סדר לילי ראש השנה כפי מנהג קהילת קוני בחבל פיימונט באיטליה.

המיוחד בסדר זה מתבטא בשתי דרכים:

האחד הוא הוספת פסוקים ב"יהי רצון" אחר טעימת כל פרי, מבוססים על השם של הפרי, כמו ה"יהי רצון". לדוגמא, בתמר ממשיכים ואומרים "ויקויים בנו מקרא שכתוב 'צדיק כתמר יפרח'".

הדרך השניה היא הוספת אכילת מיני פירות נוספים כחלק מהסדר. דוגמת בצל, ואומרים "יהי רצון מלפניך... שנזכה לחסות בצל כנפך, ויקויים בנו מקרא 'ישב בסתר עליון בצל...'" אבטיח, "יהי רצון... מלפניך שנשים בך בטחוננו ויקויים בנו מקרא שכתוב 'זבח וזבחי צדק ובטחו... 'בטחו בה' עדי עד'...'" (זכור לאברהם" תשס"ב-ג מרבה של טורינו, מתוך כת"י שנתגלו בשנת תש"ס בגניזה בהכניס)

סימנים בראש השנה: יאכל ממצה של פסח, שבזכות המצוה ניצול מהדין. (חיים לראש")

יש נוהגים להוסיף ולומר יהי רצון על דברים רבים, לדוגמא: חסה - 'שיחוס עלינו'. סרדין - 'סר - דין'. טחינה - 'שישמע תחינתנו'. מרק - 'שיתמרק עוונותינו'. חלה - 'שיחול טוב'. שניצל - 'להנצל מהדין'. משקה קולה 'שישמע קולנו' - 'אכלו משמנים ושתו ממתקים'. ("נר")

'שנהיה לראש ולא לזנב' - לכאורה היה צריך לומר נהיה ראש ולא זנב?

אלא ל' בא למעט, לומר לך שלא כל ראש הוא טוב, אכן ראש ישיבה הוא דבר טוב, ראש הקהל הוא טוב. אך יש גם את ראש הממשלה... ולהיפך זנב, יש גם זנבות טובים - כגון זנב לאריות.

על דרך הרמז אומרים בשמו של המגיד מטריסק: 'לראש' ראשי תיבות לעשות רצון אבינו שבשמים.

עוד אפשר לבאר, שנהיה לראש, שהאדם יהיה הראש - שנוכל לשלוט על עצמנו ולא נמשך אחר תאוותינו. ולא לזנב - שלא נהיה נגררים.

(נר לשולחן שבת" מהרה"ח א"ק)

ריבוננו של עולם - ותן לנו ... עושר וכבוד

בספרו "תפילת דוד" כתב האדר"ת: 'מדלג אני על התיבות "עושר וכבוד" ב"הי רצון" של פתיחת הארון בראש השנה ויום הכיפורים, שהרי לא מצינו בחז"ל שמתפללים על כבוד ועושר.

ידידי, הרה"ג ש"ו תמה על דבריו אלו, איך אפשר להגיד שלא מצינו תפילה כזו, הרי בברכת החודש אנו מבקשים 'חיים שיש בהם עושר וכבוד', והרי זו תפילת רבי!

הוא הציג שאלה זו לפני מרגן גדולי הדור:

הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן דיבר על משמעותה של התפילה הזו: חייבים כבוד, בלי כבוד בן אדם היה ישן כל היום... היה הולך ברחוב עם פיז'מה כאחד השיכורים... הכבוד זה המנוע של האדם, מהבוקר עד הערב, בלי זה לא היה עושה כלום!

הגאון רבי חיים קניבסקי שליט"א השיבו שכוננת התפילה היא על דרך הכתוב במשלי 'בשמאלה עושר וכבוד'.

סיפר ת"ח אחד כי הציג שאלה זו לפני הגה"צ רבי גדליה אייזמן. רבי גדליה השיבו שמינימום כבוד כל אחד חייב, לא מדובר על גאווה, אלא שאדם יעריך את עצמו, שלא יהיה ככלב בשוק. (נר לשולחן שבת" ויעין תמורה טז.)

סיפר הגה"צ רבי דב יפה: בעת שהותו של מרן הגאון רבי אהרן לייב שטיינמן בלונדון, הביע בפניו אחד הגבירים תמיחה, מדוע יש צורך במספר כה גדול של אברכים!?

השיב רבינו: "הרי אפשר גם לשאול, מדוע יש צורך בכל כך הרבה עשירים, הרי לפני שנים לא רבות - רק בודדים מקרב החרדים לדבר ה' היו עתירי ממון? אלא היות שזכינו לפריחתו של עולם התורה, כאשר בחורים ואברכים רבים מתמסרים ללימוד התורה - הקב"ה מעניק לאנשים החרדים לדבר ה' הצלחה בעסקיהם, בכדי לסייע באמצעותם ללומדי התורה!"

וסיים רבי אהרן לייב: "אם חלילה יתמעטו לומדי התורה, הרי שלא יהיה צורך בריבוי עשירים..." (לעבדך באמת")

בהזדמנות אחת גילה הגה"צ רבי אליהו אליעזר דסלר כי במודעה המבשרת על כינוס מוסרי לקראת ראש השנה, התנוסס שמו כראשון המדברים, ואחריו הופיעו שמותיהם של ידידיו, גדולי תלמידי קלם, הגאונים הצדיקים רבי אליהו לאפיאן ורבי יחזקאל לוינשטיין.

הרב דסלר שהוכה בתדהמה לנוכח סדר המדברים, העלה את מבוכתו במכתב ששיגר למארגני הכינוס, תוך שהוא מביע גם את תמיחתו, מה צורך יש בדברי המוסר שלו, אחר שגדולי המוסר הללו ידברו שמה:

'אוי לאותה בושא וכלימה, כי אקח מקום במקום גדולים וכל שכן לפניהם, פשוט, אחרוב זאת לחוצפה יתירה ממני ... למה היה לי להכניס ראשי להמנות בין ההרים הגדולים, ומצוות כאלה בחרתי לי לפני ראש השנה... ילדות היתה בי שהסכמתי'. בהמשך מכתבו מתמרמר רבינו על עצמו כי בהסכמתו לדבר שם, נתגלגל שיכתבו עליו תארים שאינם הולמים למידתו, כשהוא מוסיף: "הלא, אדרבה צריך לדעת את השפלות הנוראה המתווספת על ידי זה שמרמין את הבריות, אוי ואבוי! וכל זה לפני ראש השנה! נורא נוראות!"

אבל - הוסיף רבינו לציין במכתבו - "כבר נעשה מעשה, כבר נדפסו המודעות ומנין לי היתר לזלזל בכבוד הציבור, והוא רחום יכפר עוון ולא יחשב לי פשע ליום הדין, נא יצרפו גם אותי בתפילותיהם לבקש רחמים עליי".

מעניין, שאע"פ שהרב דסלר חש בעצמו הרגשה נוראה מפני הכבוד המוענק לו בזה, מכל מקום, מצד שני לא נמנע מלהביע בשולי אותו מכתב תודות על הכבוד שביקשו להעניק לו:

"והנני אומר שלום רב ותודה רבה על רוב הכבוד אשר כיבדני. הן בשפלותי אני נהנה מזה לא אליכם, ומחוייב אני להודות ככל הנהנה משל חברו, ובפרט שהוא כבוד על חנם, והוא בוודאי משל חברו, שהרי אינו שייך לי כלל".

הרי לנו שיקול דעת, מצד אחד - ביקש לברוח מן הכבוד, ומצד שני - הביע תודות על הרצון לכבוד. (מכתב מאליהו" אלול ר"ה הקדמה)

זוכנו לקבל שבתות ... ומתוך עושר וכבוד ומתוך מיעוט עוונות

שלשה ספרים נפתחים בראש השנה ... אחד של צדיקים גמורים. כתב תוס' היינו מי שזכויותיו רבות על עוונותיו. (ר"ה טז.)

וצריך עיון, איך יתכן שאחד כזה נקרא צדיק גמור כל עוד שיש בידו מיעוט עבירות?! לכאורה צדיק גמור הוא זה שאין בידו עבירות, שעשה תשובה עליהם?

תירץ הגה"צ רבי אליהו אליעזר דסלר: כבר כתב הרמב"ם שהערכת הזכויות והעבירות אינה לפי מנין, אלא לפי איכות.

לפי זה יש לומר שרוב זכויות הכוונה שרוב שאיפותיו ורצונותיו הפנימיים הם לטובה - רוחניות, והוא נמשך אחר שאיפותיו אלו, הם שקובעים את מעשיו - 'צדיקים יצר טוב שופטים' - מנהיגם, לכך נחשב צדיק גמור.

וגם אם עבר עבירות, מידת הרחמים מפרשת זאת ככשלוך, כי הוא מתחרט עליהן חרטה אמיתית, ולכן נחתם לחיים, היינו שהוא חי ממש, כי האני שלו דבוק לרוחניות.

רשע גמור, רובו רע, רוב שאיפותיו מגושמות, הן קובעות את מעשיו וממילא הם רעים, רק שהטוב מתלווה דרך אגב, כשאנו סותר את הרע, ולכן נחתם למיתה, כי גם בחייו מציאותו מתה, ועליו נאמר 'לא המתים יהללו'. (מכתב מאליהו" אלול ר"ה קכ"א)

היכל הזכות והיכל החובה!

בראש השנה נפתחים ספרי חיים וספרי מתיים - האדם נידון לחיים או חלילה למיתה.

והדברים לכאורה תמוהים, הרי רואים אנו רשעים שלא מתיים, הרי המציאות איננה כך?

ביאור הדברים מובא בספר הזוהר (פקודי רס"ה ועיי"ש):

הנה יש בשמים את היכל הזכות והיכל החובה. כל הזכויות בהיכל הזכות וכל העוונות בהיכל החובה. בראש השנה נשקלים שני הצדדים, זה מול זה, ובהם תלויים חיים ומוות.

אם הכריעו הזכויות, נכתב האדם לחיים, והקדושה אומרת 'האדם הזה שלי'. ואם ח"ו העוונות הכריעו, נכתב האדם למיתה, והטומאה אומרת 'האדם הזה שייך לי'.

אם נכתב לחיים, קדושה וטהרה נדבקים בו. אם יתפלל, הקב"ה ישמענו. כאשר יהיה בצרה, ה' יחלצנו. נשמתו תהיה קשורה לחיים. רצונותיו, מחשבותיו יהיו טהורות.

ואם נכתב למיתה, הרע נדבק בו, כל מיני טומאה מתדבקים בו. אם יתפלל אין מי שישמע לו, כי הקב"ה מרוחק ממנו. גם כאשר יהיה בבית המדרש יעלו בו מחשבות זרות וטמאות.

וזו כוונת הגמרא שהאדם נידון בראש השנה לחיים ולמוות!

עוד "ריבוננו של עולם"

הגאון רבי שלום שבדרון הזכיר בדרשתו את דברי רבי ישראל מסלנט שהודה לה' שלא עשה אותו עשיר. רבי שלום האריך וצייר בתמונות חיות את גודל האחריות המוטלת על העשירים.

לפתע הגביה את קולו: "אה, רבי ישראל כל כך צודק!" נשא עיניו מעלה וקרא: "ריבוננו של עולם אל תעשני עשיר!"

אחד מתלמידיו, איש עשיר, לא התאפק והטיח בו: "רבי שלום אני לא מאמין לך, אתה לא מבקש באמת..."

ר' שלום שתק רגע ואחר חיך לעברו ואמר: "חכם שכמותך, אם אבקש ממך לבקש בקול רם בפני כל הציבור מהקב"ה שלא יעשה אותך עשיר, הרי תסרב, ומדוע? כיון שתחשוש שמא בכל זאת ה' יעתר לבקשתך... אבל אני לא מפחד!" וחזר על דבריו: "ריבוננו של עולם אל תעשני עשיר!" (קול חובב)

בימי הדין, האדמו"ר מסקולען היה מחזיק על הסטנדר שלו את הספר "קדושת לוי" של הגאון הצדיק רבי לוי יצחק מברדיטשוב, "סגורם של ישראל", וכאשר הגיעו בתפילת מוסף לקטע "באין מליץ יושר" היה אוזח בידו את הספר! (נר לשולחן שבת")